

ÇOĞUNLUK SİSTEMİ Ve BAZI DÜŞÜNCELER

Dr. Servet ARMAGAN

GİRİŞ

1961 Anayasamızın yapılması sırasında ve ondan sonra memleketimizde seçim sistemleri üzerinde oldukça kesif bir münakaşaya raslanır. Bu münakaşalar, Nisbi Temsil ile Çoğunluk Sisteminin birini tercih noktası üzerinde cereyan etmiştir. Vaktiyle DP, iktidarı karşısında uzun müddet muhalefette kalanlar bu statülerinin tekerrürüne mani olmak için nisbi temsil sistemini müdafaa etmişler ve Anayasamızı hazırlamak için toplanan Temsilciler Meclisinin yaptığı Seçim Kanunumuza da bu sistemi idhal ettirmişlerdir. Böylece, artık hiç bir partinin tek başına iktidara gelememesini garanti altına almışlardır.

Diğer taraftan, Ekim 1965 Milletvekili seçimleri ile tek başına iktidara gelen A.P. seçim beyannamesinde, vatandaşlara bazı seçim sistemlerini değiştireceğini vaadetmiştir. Meselâ Millî Bakıye sistemi kaldırılacak, Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde Çoğunluk Sistemini kabul eden ve Temsilciler Meclisi tarafından yapılan 304 s. K. nun sistemine dönecektir.

Dikkati çeken bir diğer nokta da «eski muhalefetin yeni iktidar» karşısında Çoğunluk Sistemine karşı şiddetle cephe aldığıdır. Parlamentoda temsilcisi bulunan diğer küçük partilerin de aynı paralelde fikir yürüttükleri müşahede edilmektedir. Çoğunluk sistemi bu hücumlarda o kadar kötü gösterilmekte, o derece itham edilmektedir ki, bu sistemin tatbiki doğrudan doğruya bizi dikta rejimlerine götürecekmış gibi, bir hava verilmektedir.

İşte biz bu yazımızda, evvelâ bu sistemin esaslarını gösterecek, sonra da, sistem hakkındaki görüşlerimizi belirteceğiz.

Kavram: Çoğunluk sisteminde verilen oyların çoğunluğunu alan parti veya aday kazanmış olur. Muayyen bir seçim çevresinden kaç milletvekili çıkacak ise, bunların hepsini, oyların çoğunluğunu alan parti kazanır. Meselâ 10 milletvekili çıkaracak bir çevrede, üç partinin seçime iştirak ettiğini ve bu partilerden (A, B, C) yalnız A partisinin verilen reylerin çoğunluğunu aldığını kabul edersek, 10 milletvekilinin yalnız A partisi listesinden çıkacak, diğer B, C partileri çoğunluğu alamadıklarından, hiç bir milletvekili çıkaramayacaklardır. O çevrenin bütün milletvekilleri A partisine ait olacaktır.

Şimdi asıl mühim mesele şuradadır: Acaba nasıl bir çoğunluğu temin eden partiyi kazanmış addedeceğiz? Verilen reylerin yarısından bir fazlasını alana mı çoğunluğu temin etti diyeceğiz, yoksa daha başka bir çoğunluk yolu mu vardır? Bu sorunun cevabı bizi Çoğunluk Sisteminin çeşitlerine götürür.

— I —

ÇOĞUNLUK SİSTEMİNİN ÇEŞİTLERİ

1 — Mutlak Çoğunluk :

Bu sistemde kazanabilmek için verilen reylerin yarısından fazlasını almak şarttır. Bir diğer deyişle, bir partinin kazanması için verilen reylerin en az yarısından bir fazlasını alması aranır. Bu çoğunluğu temin edemeyen kazanamaz. Meselâ 5 milletvekili çıkaracak bir seçim çevresinde 3 partinin (A, B ve C partileri) seçime iştirak ettiğini düşünelim. O seçim çevresinde verilen oy sayısı ise, 10.000 olsun. Bu üç partiden herhangi birinin kazanabilmesi için en az 5001 oy alması icab eder. Meselâ misalimizde A partisinin 5001 oy aldığını kabul edersek, o seçim çevresinin 3 milletvekilini de A partisi kazanmış olur. B ve C partilerinin bu durumda almış oldukları oy sayısı nazara alınmaz; bu sebeple de o seçim çevresinden hiç milletvekili çıkaramazlar (1).

(1) Diğer rakamlar için bkz. ESCHENBURG, 198.

Muayyen bir sayıda mutlak çoğunluk ancak bir tane olup, diğer partilerin ikinci bir mutlak çoğunluk çıkartması imkân dışında olduğundan, kazanmaları bahis konusu değildir.

Çoğunluk sisteminin bu çeşidi ilk defa 12 Y. Y. da Alman toplum hayatında kullanılmaya başlanmıştır. 13 Y. Y. boyunca Alman Reich'ında Milli Iradenin teşekkülünde tedricen tatbik edilmiştir. Ancak esaslı olarak ilk defa 1496 da Alman Reichstag' (Parlamento) ın kararları için kabul edilmiştir. Parlamento seçimlerinde ise, ilk defa 1429 tarihli bir kanunla İngilterede tatbik edilmiştir. 17. Y. Y. ın ortalarında çoğunluk prensibi Parlamantonun kararları için kesin olarak kabul edilmişti. Ortaçağda her tarafta bilinen, 14. Y. Y. da ona göre seçim yapılan ve kararlar alınan çoğunluk prensibinin tatbikatına istisna olan memleket, ancak ilk defa 1592 de bu prensibi kabul eden, İspanyadır (2).

Çoğunluk prensibini Demokrasinin unsuru arasına ilk defa sokan ise ROUSSEAU olmuştur (3).

Bu sistemde mühim olan A partisinin karşısında B ve C partilerinin aldıkları oy sayısının hiç bir kıymeti haiz olmamasıdır. Meselâ A Partisinin 5001 reyine mukabil B Partisi 4999 oy dahi alsaydı, yine bir tek milletvekili çıkartamayacaktır.

Şayet hiç bir parti mutlak çoğunluğu, meselâ misalimizde 5001 oy alamazsa ne olur?

- A Partisinin 5000,
- B Partisinin 3500,
- C Partisinin ise 1500

oy alması halinde, hiç bir parti, mutlak çoğunluğu temin edemediği için milletvekili çıkartamayacaktır. Bu halde yapılacak muamele nedir?

Bu gibi hallerde, ya ikinci bir tur yapılır. İlk seçimle ikincisi arasında meselâ bir hafta kadar bir fasıla bırakılır. Bu müddet zarfında partiler veya adaylar arasında pazarlıklar yapılır. Tatbikatta adaylar bazan menfaat mukbilinde diğer adaylar lehine feragat etmektedirler. Bu kabil entrikalara sebebiyet verdiği için bu sistem mahzurlu kabul edilmektedir.

(2) STIER - SOMLO, 108-109.

(3) ARMAOĞLU, 19.

Bu usul eskiden Fransada da tatbik edilmekte idi. İkinci Turda artık mutlak çoğunluk aranmamakta, en çok oy alanlar seçilmiş sayılmaktaydı (4). 30.11.1875 tarihli kanununun 18/2 md. sinde bu sistem kabul edilmişti (5). Bugün V. Cumhuriyet Rejiminde de aynı usule başvurulmaktadır (6).

Yahut da ilk turda rey alan muhtelif adaylar arasında (en çok oy alan iki veya üç aday arasında) seçim yapılır (Stichwahl) (7).

Bu çeşit hükümlerin olmadığı yerde, istenilen çoğunluk elde edilinceye kadar seçim uzatılır. Eski Bavyera'da böyle idi (8).

Burada hatıra gelen bir ihtimal de, oyların eşit çıkmasıdır. Bu gibi hallerde kaideten Kur'a (Los) çekilir. 31.5.1869 tarihli Alman Reich Seçim Kanununun 12/2. md. si bu şekilde hareket etmişti. Bazı devletlerde ise, daha yaşlı olanın lehine karar verilmektedir (30.11.1875 tarihli Fransız Kanunu, md. 12/2) (9).

Burada şunu söylememiz gerekir ki, bu sistemde bir tek kişi seçilecekse oylar bir şahıs için verilir. Bunun neticesini elde etmek kısa zamanda mümkündür. Çünkü, bir tam sayıda mutlak çoğunluk bir tane olacağı için, bir tek şahsın seçilmesi, bir turda mümkün olabilir. Fakat burada da mutlak çoğunluk elde edilemezse yukarıda anlattığımız yollara başvurulur. Yok eğer birden çok şahıs seçilecekse, aynı usul her bir şahıs hakkında tatbik edilir. Yani her bir şahıs için ayrı bir tur yapılır (10).

Tek isimli ve iki turlu mutlak çoğunluk 1871 den 1918 e kadar Almanya'da tatbik edilmiştir. Burada da her seçim çevresinde bir üye seçilmektedir. Şâyet ilk turda hiç bir aday mutlak çoğunluğu alamazsa, birinci turda en çok rey almış iki aday arasında tekrar oylamaya başvurulur. Mutlak çoğunluk tekrar sağlanamazsa, partiler şanslarını korumak için bir aday üzerinde anlaşırlar. Bu duruma ekseriya birden çok seçim çevreleri için yapılan anlaşmalarda ras-

(4) BAŞGİL, 23. Burada mutlak çoğunluk ile basit çoğunluk birleştirilmiş olmaktadır (KIPP, 310).

(5) JELLINEK, 219, 6 no. lu not. 31.5.1869 tarihli Reich Seçim Kanununun md. 12. Bade Eyaletinin 24.8.1904 tarihli Kanununun 67. md. si de aynı sistemi benimsemişti (Bkz. İbid., 219, 7 no. lu not).

(6) Yeni Fransız Anayasası üzerine bir Seminer, Ankara, 1960, sh. 40.

(7) JELLINEK, 219.

(8) İbid., 220.

(9) İbid., 219-220.

(10) ESCHENBURG, 199.

lanır. Meselâ A partisi (1) no. lu seçim çevresinde, kendisi lehine (2) seçim çevresinden vazgeçen B partisi lehine feragat etmektedir (11).

Bu anlaşmanın gayesi muayyen sayıda, hiç değilse 1 üye kazanmaktır. Çünkü partiler karşılıklı feragat etmek sureti ile muayyen bölgelerde birbirlerinin şanslarını arttırmaktadırlar. Bu anlaşmaya çok defa karşılıklı fedakârlıklarla yapılan kötü bir Trampa (Kuhlhandel) isnadı yapılmaktadır (12). Bu anlaşmalar parti merkezleri kanalı ile olur. Partiler diğer bir takım ittifaklar da yapabileceklerinden, bu birleşme, yalnız o seçim için olup, Parlamentodaki işbirliği veya gelecek seçimler için birleşme mânasına gelmez (13).

Mutlak çoğunluk yukarıda gösterdiğimiz devletlerden başka Türkiyede de 1920 seçimlerinde de tatbik edilmiştir (14). Bu sistem bugün ancak V. Fransız Cumhuriyetinde (15) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinde tatbik edilmektedir (16).

2 — Basit Çoğunluk (17)

Bundan maksat, partilerin aldıkları oyların diğerlerine nisbeten çokluğudur. Bir partinin kazanabilmesi için, almış olduğu oy sayısının diğer partilerin aldıkları oylardan fazla olması kâfidir. Yoksa mutlak çoğunlukta olduğu gibi, oyların yarıdan bir fazlasının alınması aranmaz. Yukarıda verdiğimiz misale dönecek olursak: A, B ve C partilerinden;

(11) İbid., 205-206.

(12) NAWIASKY, 238.

(13) ESCHENBURG, 206.

(14) Bkz. Pembe Kitap, 22.

(15) Bkz. Yeni Fransız Anayasası üzerinde bir Seminer op. cit. sh. 39 ve müt.

(16) Pembe Kitap, XIX. Mutlak Çoğunluk için ayrıca bkz. CELÂLED-DİN BEY, 205; GRASSERIE, 33.

(17) Aynı sistem için «izafi ekseriyet» denildiği gibi, «nisbi çoğunluk» da denmektedir. Biz yeni bir terim olan «basit çoğunluk» terimini tercih ettik. Bununla beraber Alman müellifleri çoğunlukla nisbi yahut izafi mânasına gelen «relative Mehrheit» terimini kullanmaktadırlar. Buna mukabil «Basit çoğunluk (einfache Mehrheit) enderdir.

Burada önemli olan «Nisbi Temsil» ile «Nisbi Çoğunluk» un birbirine karıştırılmamasıdır. Nisbi temsil, Çoğunluk Sisteminin karşısında ve ondan ayrı bir sistem olduğu halde, Nisbi Çoğunluk, Çoğunluk Sisteminden ayrı bir şey değil, bilakis onun bir çeşididir.

- A Partisinin 3500,
- B Partisinin 3600,
- C Partisinin 2900

oy aldığını kabul ettiğimiz takdirde, o çevrenin 3 milletvekilini de B partisi çıkartacaktır. Halbuki B Partisinin almış olduğu oy adedi verilen oyların mutlak çoğunluğundan azdır. Fakat buna rağmen, sırf diğer partilerden fazla oy alması sebebiyle seçimi kazanmış olur.

Basit çoğunlukta her zaman neticeye varmak mümkündür. Çünkü burada oyların karşılaştırılması bahis konusudur. Küçük bir azınlık seçimi kazandırabilir (18). Meselâ yukarıdaki misalimiz şu şekilde versek durum değişmeyecek, yine B partisi seçimi kazanmış olacaktır.

- A Partisi 4500,
- B Partisi 5000,
- C Partisi 500.

Görülüyor ki, A partisi B partisinden 500 oy az alması sebebiyle hiç bir milletvekili kazanamamış, o seçim çevresinin 3 milletvekili de B Partisine kısmet olmuştur. Halbuki aldığı oy fazlalığı sadece 500 dür. Hattâ daha da az bir fark olsa, durum değişmeyecek, bütün milletvekillerini yine B partisi kazanacaktır. Çünkü, dediğimiz gibi, burada oyların karşılaştırılması bahis konusudur. Ve bu sebeple her zaman kolaylıkla bir netice alınmaktadır. Halbuki biraz evvel anlattığımız mutlak çoğunlukta seçim neticesiz kalabiliyordu (19).

Burada tek isimli yahut listeli seçim bahis mevzu olabilir. Fakat mutlak çoğunluktan farklı olarak seçim neticesi alabilmek için bir tur kâfi gelmektedir. İkinci bir tura ihtiyaç kalmaz. Fakat oyların eşit olması halinde kur'a söz konusu olabilir (20).

Basit çoğunluk, seçim neticesinin hesaplanması ve kısa zamanda bitmesi bakımından elverişli olduğundan ekseri devletlerin seçim mevzuatına girmiştir. Bunların başında İngiltere gelir (21). Bundan ayrı olarak 9.4.1906 tarihli Bavyera Eyalet Meclisi Seçim Kanu-

(18) ESCHENBURG, 198.

(19) JELLINEK, 219.

(20) ESCHENBURG, 198.

(21) JELLINEK, 219; NAWIASKY, 238; FRIEDRICH, 318.

nunun 14. md. sine göre de, Basit Çoğunluk esas alınmıştır (22). Nihayet bizim seçim mevzuatımızda da Basit Çoğunluk Sistemine rastlamaktayız. Fakat bu sistem 1961 yılına kadar TBMM seçimlerinde; 1961 - 1964 arasında ise Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde bahis konusu olmuştur (23).

3 — Mevsuf Çoğunluk

Burada da kazanmak için bir çoğunluk aranmakta ve fakat bu çoğunluğun mutlak çoğunluktan fazla muayyen bir dereceye ulaşması şart koşulmaktadır. Ancak bu dereceye varan partilerir kazanmasından bahsedilmektedir. Bu çoğunluk $2/3$, $3/4$, $3/5$, $4/5$ ve $7/10$ gibi nisbetler olabilir. Bu nisbeti temin edemeyenler kazanamazlar.

Hemen söylememiz icab eder ki, bu sistem, tatbikatta yerleşmemiştir. Hiç bir milletin seçim hukukunda bunun misali yoktur. Yalnız bazı devletlerde, Devlet Başkanı bir kanun için Red Hakkını (Veto) kullandığı vakit, bu kanun, Parlamentoda tekrar tetkik edildikten sonra kat'i olarak kabul edilmiş sayılır. Ancak bunun için Parlamantonun mevsuf çoğunluğu aranır. Divan-ı Harblerde de bazan mahkûm etmek için basit çoğunluğa üstün bir çoğunluk şart koşulur (24). Bir de derneklerde Statü değişmeleri ile Anayasa değişiklikleri için ekseriyetle $2/3$ gibi mevsuf bir çoğunluk kabul edilmektedir. Fakat seçimlerde bu yola başvurulmamıştır. Mamafih mutlak çoğunluk sisteminin tatbikatta raslanan bir şekli mevsuf çoğunluk sistemine yaklaşmaktadır.

Bu da, bir adayın seçilebilmesi için, kayıtlı seçmenlerin muayyen bir miktarı kadar oyu şahsında toplamasıdır. Buna göre, bir adayın seçilebilmesi için, verilen muteber oyların yarısından fazlasını elde etmiş olması kâfi görülmeyip, kayıtlı seçmen adedinin muayyen bir nisbetini de kazanmış olması lâzımdır. Meselâ kayıtlı seçmen sayısının $1/8$ veya $1/4$ kadarı da oy almak şartı gibi. Fransada 1848 ta-

(22) JELLINEK. 219 da 5 nolu not. JELLINEK ayrıca bazı Kuzey Amerika devletlerinin büyük kısmının bu sisteme dahil olduğunu söylemektedir (sh. 219).

(23) Bu sistem için ayrıca bkz. GRASSERIE. 32; FRIEDRICH. 318 ve müt.

(24) GRASSERIE. 33. Ayrıca, meselâ yeni Papanın seçiminde de mevsuf çoğunluk aranır (ESCHENBURG, 198).

rihli seçim kanunları kayıtlı seçmenin 1/8 ve gene aynı usulü benimsemiş olan 1885 tarihli seçim kanunu ise, kayıtlı seçmen adedinin 1/4 nisbetinde oy alınmasını şart koşuyordu (25). Bu çeşitli çoğunluğa belki «Yarı Mevsuf Çoğunluk» (Majorité Semiqualifié) denilebilir (26).

Şayet seçim kanununda mevsuf çoğunluk sağlanması şart koşulmuşsa, bu takdirde seçimin neticesiz kalmasına katlanmak gerekir. Yahut birinci turu takiben basit çoğunlukla yetinilir (27).

Bu sistem daha çok parlamento seçimi dışında kalan sahalarda kullanıldığından üzerinde fazla durmuyoruz. Anayasa değişiklikleri, Tüzük tādilleri v.s. (28).

Çoğunluk sisteminin esasları ve çeşitleri bunlardan ibarettir. Bu izahatı verdikten sonra, şimdi de bu sistemin fayda ve mahzurları üzerinde durmak icab eder.

— II —

ÇOĞUNLUK SİSTEMİNİN FAYDA VE MAHZURLARI

Evvelâ şunu söyleyelim ki, çoğunluk sistemi hakkında ileri süreceğimiz mahzurlar bizi Nisbi Temsile götürür. Yahut tersine Nisbi Temsilin mahzurları çoğunluk sisteminin faydalarını teşkil ederler. Buradan da anlaşılıyor ki, Çoğunluk ve Nisbi Temsil sistemleri birbirine zıt bir takım düşüncelerden hareket ederler. Çoğunluk sisteminde esas gaye «istikrar» dır. Yani seçimler neticesinde ortaya çıkan Hükümetin nisbeten devamlı olması, sık sık güvensizlik oyu ile düşürülmemesi, kabine buhranlarına yol açılmamasıdır. Nisbi temsilde ise, esas gaye, oyların kaybolmasına mani olmak, her fikir ve kanaata Parlamentoda temsil hakkı tanımaktır. Çoğunluk Siste-

(25) Pembe Kitap, XX.

(26) ARMAOĞLU, 21. V. Fr. Cumhuriyet Rejiminde de tatbik edilen tek isimli iki türlü mutlak çoğunluk sisteminde birinci turda kazanmak için ayrıca kayıtlı seçmen adedinin de en az dörtte biri kadar oy almak gerekir. Bkz. Yeni Fransız Anayasası üzerinde bir Seminer, op. cit. 40.

(27) ESCHENBURG, 110.

(28) Bu sistem hakkında ayrıca bkz. LOWENSTEIN, 180; ESCHENBURG, 198.

minin fayda ve mahzurları hakkındaki izahattan sonra, bu nokta daha iyi aydınlanacaktır.

1 — Çoğunluk Sisteminin Faydaları :

a) *Çoğunluk sistemi tatbik edildiği takdirde ortaya istikrarlı bir hükümet çıkacaktır :*

Başta geçen kimselerin devamlı olarak faaliyet göstermeleri, müstakar bir heyetin teşekkülü ile mümkündür. Bir memlekette bu imkânı sağlayan, çoğunluk usulüne dayanan seçim sistemidir. Bu suretle müstakar bir Parlamento çoğunluğu ile istikrarlı kabinelerin temini mümkün olmaktadır. Bir yasama devresi müddetince memleketin siyasi hayatı bir sükûna kavuşur. Ve bir sürü kabine buhranları ile dalgalanmaktan kurtulmuş olur (29).

b) *Genel olarak çoğunluk prensibi tatbiki bakımından basit ve kolaydır :*

Bu basitlik ve kolaylık seçmen bakımından olduğu kadar seçim işlerinde vazife alan ve tasnif işlerini yapanlar bakımından da mevcuttur (30). Daha evvelce verdiğimiz misallerden de anlaşılacaktır ki, oyların hesaplanması, hangi aday veya partinin kazandığını tesbit, gayet kolaylıkla yapılabilmektedir.

c) *Bu sistemde seçmenler kendi çevrelerinin adaylarını daha yakından tanımak fırsatını bulurlar:*

Adaylar genellikle o çevre halkından çıkarılır. Böyle olmasa bile hiç değilse halkla tanışırılır. Bu arada halk ile halk temsilcilerinin münasebeti daha yakın olacaktır (31). Zaten çoğunluk sisteminin her üç şeklinde seçilenler seçmenlerine bağlıdır. Ancak seçmenlerin en çok veya nisbeten fazla itimadını almış kimselerdir ki, parlamentoya girebilirler (32). Şâyet adayları parti teklif ediyorsa, bu halde, partinin adamı o çevrenin beğendiği kimseyi teklif edecektir (33).

(29) ARMAOĞLU, 57.

(30) İbid., 57.

(31) KIPP, 311.

(32) MAUNZ, 290.

(33) KIPP, 311.

d) *Çoğunluk Sisteminde, seçmenlerin hükûmetin kurulması konusunda karar verme şansları, Nisbî Temsildekenden daha fazladır:*

Çünkü Nisbî Temsilde seçmenler, partilerinin kiminle veya kimle karşı birleşeceğini, yani Koalisyon, partilerin kuvvetleri oranına bağlı olduğu ve bu da ancak seçimin neticesinde belli olduğu için, bilemezler (34).

2 — Çoğunluk Sisteminin Mahzurları

a) *Bu sistem âdil değildir:*

Seçim, çevre olarak yapılmaktadır. Bütün memleketteki seçim neticeleri, teker teker (münferit) seçim çevrelerindeki neticeler ile bir arada kabul edilmektedir. Yani bir partinin, bütün bir memleket nazara alındığı takdirde, elde ettiği rey sayısına göre kazanması gerektiği halde, sırf münferit seçim çevrelerinde az bir fark sebebiyle kazanamamaktadır. Kaybeden partiler; aldıkları oy sayısı, bir milletvekilliği kazanmak için gerekli olan sayıya kâfi gelmediği için değil, içinde Çoğunluk Sistemi tatbik edilen çevrenin oylarına yetişemediği için kazanamamaktadır (35).

Bundan dolayı bir partinin adayları, coğrafik taksime göre kazanmak için reylerin çoğunluğunu elde etmeleri kâfi gelmekte ve böylece küçük bir azınlığın parlamentoda büyük bir çoğunluk haline gelmesi kolaylaşmaktadır (36).

Diğer taraftan memlekette olduğundan daha kesif (massive) bir çoğunluğun ortaya çıkması neticesini doğurmaktadır. Çoğunluk bir tek oy ile de olsa, her şey bitmiştir. Çoğunluk ile arasındaki fark umumiyetle zayıf olmaktadır. Azınlık ne kadar kuvvetli olursa olsun, feda edilmektedir. Azınlığa mensup olanların oyları tamamiyle tesirsiz kalmaktadır. Çünkü bir seçim çevresinde, bir tek oy ile de olsa, çoğunluğu elde eden taraf bütün milletvekilliklerini elde etmiş olmakla, öbür tarafa verilen oylar hiçbir fonksiyon ifa etmemekte ve tamamen tesirsiz kalmaktadır. Bu suretle çoğunluğa mensup seç-

(34) ESCHENBURG, 203.

(35) NAWIASKY, 237.

(36) İbid., 238.

menlerle, azınlığa mensup seçmenler arasında, oyların tesiri bakımından bir eşitsizlik, birinciler lehine bir imtiyaz doğmuş oluyor (37).

Bu nokta, memleketimizde bilhassa 1950, 1954 ve 1957 seçimlerinde ele alınmış ve çoğunluk sistemi misaller verilme suretiyle acı acı tenkit edilmiştir. Meselâ 27/10/1957 tarihinde yapılmış olan Genel Milletvekili seçiminde İstanbul İl Seçim çevresinde seçime iştirak eden partiler ve aldıkları oylar şöyledir (38). :

<i>Partinin adı</i>	<i>Aldığı oy</i>
D.P.	317.285
C.H.P.	250.222
C.M.P.	26.198
H.P.	15.729
V.P.	399

Neticede İstanbul'da D.P. kazanmıştır. Çünkü Çoğunluk Sistemi (izafi-ekseriyet-basit çoğunluk) tatbik edildiğinden D.P. nin aldığı oyların toplamı, diğer partilerin aldığı oylardan fazladır. İşte burada D.P. nin aldığı 317.285 oya mukabil, karşısındaki partilerin tümü 292.548 oy ile azınlıkta kalmış ve bir tek milletvekili dahi çıkarılamayıp 39 milletvekilliği D.P. ye nasip olmuştur. Aynı durum, 1957 yılı Türkiye'deki genel seçim neticeleri misal alınarak da görülür (39) :

<i>Partinin adı</i>	<i>aldığı oy</i>	<i>yüzdesi</i>
D.P.	4.394.893	48
C.H.P.	3.763.866	41,03
C.M.P.	659.970	7,19
H.P.	346.881	3,78

Diğer Partilerin oyları	4.770.717
D.P. nin aldığı oylar	4.394.893

Fark	375.824
------	---------

(37) ARMAOĞLU, 58; KIPP, 311.

(38) Rakamlar için bkz. 1957 seçiminden Vesikalar, op. cit. 70.

(39) Rakamlar «Seçim neticeleri üzerine bir inceleme» isimli broşürden alınmıştır. Diğer misaller için bkz. ARMAOĞLU, 60 ve müt.

Görülüyor ki, D.P. verilen oyların % 48 ini alıp 422 milletvekili ile bütün cilletvekillerinin % 69 unu alarak iktidara gelmiştir. Buna mukabil: C.H.P. 178 milletvekili ile milletvekilliklerinin % 29,2 sini, C.M.P. 4 milletvekili ile milletvekilliklerinin % 07 sini, H.P. 4 milletvekili ile milletvekilliklerinin % 07 sini, Bağımsızlar 2 milletvekili ile milletvekilliklerinin % 03 ünü alarak muhalefette kalmışlardır. Halbuki, biraz evvel gördüğümüz gibi, muhalefetin aldığı oy toplamı iktidara geçen D.P. nin aldığı oylardan fazladır.

Bu gruptaki tenkitleri bilhassa o zamanın muhalefet partilerinden C.H.P. ileri sürmüş ve nisbî temsil lehine bir tavır takınmıştır.

Bu tenkitlere karşı denilmektedir ki, muayyen bir seçim çevresini nazara alırsak vaziyet böyledir. Fakat diğer seçim çevrelerini de düşünmeliyiz. Öbür çevrelerde diğer partiler kuvvetli olabilirler ve o çevreden seçilebilirler. Bu mahzuru bu suretle bertaraf etmek mümkündür. Buna cevap olarak ise, «Bu suretle vukubulan telâfide, kaybedilenle kazanılan arasında bir müsavat bulunmamaktadır. Kaldı ki, mesele, bir seçim çevresinde kaybedip öbüründe kazanmak suretiyle zararın telafisi değil, mesele bütün memleket çapında tecelli eden neticenin sakatlığıdır» (40) denilebilir.

Seçim çevreleri suretiyle telâfinin bir müsavat esasına dayanmadığını bir misal ile de gösterebiliriz:

İki parti olsun ve iki seçim çevresindeki oy durumları şu olsun:

(Y) Seçim çevresinde (12) milletvekili seçilecek:

A Partisi 145.000 oy,

B Partisi 100.000 oy

alıyor.

(Z) Seçim çevresinde (4) milletvekili seçilecek:

A Partisi 25.000 oy,

B Partisi 55.000 oy

alıyor.

Görülüyor ki, (B) Partisinin, (Y) seçim çevresinde 100.000 oyu kaybolmuş, buna mukabil ancak 4 milletvekili kazanabilmişken; (A) Partisi ancak 25.000 oy kaybı ile 12 milletvekilliği kazanmıştır (41). Aynı mahzur başka bir yönden «dar bölge basit çoğunluk»

(40) Bkz. BAŞGİL, 23.

(41) ARMAOĞLU, 58.

usulünü tatbik eden İngiltere'de de görülür. Meselâ 1929 seçimlerinde:

Muhafazakârlar 8.659.000 oy almış, 259 mebusluk kazanmışlardır.

İşçi Partisi 8.359.000 oy almış, 288 mebusluk kazanmıştır.

Liberaller 5.309.000 oy almış, 59 mebusluk kazanmışlardır.

Burada İşçi Partisinin en az oya mukabil fazla mebus kazanması dar bölge usulündendir. Fakat eğer her partinin aldığı oy nisbetinde mebus çıkarması lazım gelseydi, takriben işçiler 217, Muhafazakârlar 227, liberaller de 138 mebusluk kazanırlardı (42).

b) Bu sistemde gerekli nisap, meselâ mutlak çoğunluk elde edilemediği takdirde, ikinci bir tura ihtiyaç hissedilmektedir:

Biraz evvel de belirttiğimiz gibi, ilk seçimle ikinci tur arasındaki müddet zarfında partiler ve adaylar arasında pazarlık yapılmaktadır. Bazı adaylar menfaat mukabilinde diğerleri lehine adaylıktan fereğat etmektedirler. Bu şekilde entrikalara meydan verdiği için bu sistem mahzurludur (43).

c) Bu sistemde seçilenlerin temsil kuvvetleri, yani seçilmelerini temin eden oy miktarı da eşit olmamaktadır:

Seçime iştirak eden partiler milletvekilliklerini farklı olarak kazanmaktadırlar.

d) Basit çoğunluk sistemi iki parti sistemini takviye etmektedir:

Bu sistemin tatbik edildiği memleketlerde üçüncü bir parti güçlkle gelişebilir. Tek parti iktidara geçeceğinden, bu parti, parlamentodaki mutlak çoğunluğa sahip olduğundan doktrin ve programını tahakkuk ettirmek bakımından; iktidardaki parti şâyet «rigiede» (katı) Anayasalı bir memleket bahis konusu ise, Meclisde temin ettiği çoğunluğa göre bazı ahvalde; yatkın Anayasalı bir memleket bahis konusu ise her zaman Anayasa değişikliği de dahil, duruma tam mânasiyle hâkimdir (44).

(42) Bkz. BAŞGİL, 411.

(43) İbid., 23. Ayrıca bkz. JELLINEK, 219; KIPP 310-311; NAWIASKY, 238.

(44) ARMAOĞLU, 62; Ayrıca bkz. ESCHENBURG, 214.

Ayrıca iki partili sistemde genel olarak Parti liderleri grubunun kabinede yer alması dolayısı ile İcra Kuvveti üstünlük kazanır. İngiliz müellifi RAMSAY MUIR iki parti sistemini Kabine diktatörlüğünün kaynağı olarak vasıflandırmıştır (45).

— III —

ÇOĞUNLUK SİSTEMİ HAKKINDA DÜŞÜNCELER

I — Genel Olarak

Çoğunluk sisteminin çeşitli tatbik şekillerini, fayda ve mahzurlarını gördük. Bütün bu anlattıklarımız muvacehesinde acaba bu sistemin değeri nedir?

Önce şunu belirtmemiz yerinde olur ki, herhangi bir teori veya sistemin mutlak mânada iyi veya kötü (faydalı veya mahzurlu) olduğunu söylemek imkânsızdır. Binaenaleyh şu veya bu sistem yüzde yüz iyi veya kötüdür diye bir hüküm verilemez.

Bu noktayı böylece belirttikten sonra diyebiliriz ki, bazı teori veya sistemler diğerine nisbeten birçok cihetlerden üstün durumdadırlar. Kendisinin de kusuru bulunmakla beraber, diğerlerinin karşısında üstün vasıfları daha fazladır. Bu düşüncelere göre:

a) *Basit çoğunluk, partilerin azalması ve muayyen noktalarda toplanması neticesini doğurur:*

Seçimler periodik olduğu için bu usul iki parti sistemine doğru götürür (46). Yine bu sistemde partiler tek başlarına iktidara geçebilirler. Seçimden önce bir program takdim ederler. İktidara gelince onu gerçekleştirmeğe çalışırlar ve bunun için de mes'uliyeti yüklenirler. Hatta seçimden önce tahmini kabine üyeleri ve Devlet Başkanlarını tasarlayabilirler. Buna mukabil Nisbi Temsilde Kabine, genellikle birçok grupların anlaşmasına bağlıdır. Bunun için partiler programlarını ve kabine üyelerini ilândan çekinirler.

Basit çoğunlukta seçim mücadelesi Nisbi Temsil'e nazaran daha müşahhas (konkret) dir (47).

(45) PAYASLIOĞLU 54'den naklen.

(46) ESCHENBURG, 203, 204.

(47) İbid., 204.

Basit çoğunlukta muhalefetin tazyikleri ehemmiyetlidir. Çünkü muhalefet partisinin gelecek seçimlerde kazanması her zaman mümkündür. Bunun için radikal partilere ihtiyaç kuvvetli değildir. Yeni parti kurulması güçtür. Bu sebeple, bu sistem, radikal partilerin ortaya çıkmasına mani olur denmektedir (45).

Ancak basit çoğunluk her zaman iki parti sistemine götürmez. Küçük bir Devlet olan Danimarka'da 1915 yılına kadar 4 parti vardı. Kanada'da yine basit çoğunluğa rağmen 5 parti; Avusturya'da ise, Nisbi Temsile rağmen yalnız 2 parti (Avusturya Halk Partisi ve Sosyal Demokratlar) vardır. Demek ki, basit çoğunluğun tatbik edildiği her siyasi toplumda muhakkak iki parti vardır demek doğru değildir. Ancak bu sistemin iki partiyi muhafazaya tesiri oluyor denebilir (46). Yoksa iki parti sisteminin gerçekleşmesi için bir garanti teşkil etmez (47).

Basit çoğunlukta menfaat gruplarının bizzat parti kurmak için şansları yoktur. Nisbi Temsilde bu gruplar partiler üzerinde tesirlerini gösterirler (48).

b) Mutlak Çoğunlukta, basit çoğunluğa nazaran daha az rey kaybolur;

Fakat basit çoğunluğa nazaran, daha müşkil, güç ve seçimi uzatıcıdır. Aynı zamanda partilerin parçalanmasını da önleyemez. Çünkü Partiler ikinci tur için bir araya gelir, fakat parlamentoda tekrar ayrılırlar. Mutlak Çoğunluk radikal bir partinin kurulmasına mani olursa da, bu, zorunlu değildir (49).

c) Çoğunluk Sisteminde biraz evvel söylediğimiz gibi, iktidar veya muhalefet partisi seçilir;

Nisbi Temsilde ise, iktidara geçecek veya muhalefette kalacak partinin ancak dörtte biri veya sekizde biri seçilebilir. Halkın tesiri ancak bu kadardır (50). Çünkü bu sistemde hemen hemen daima Koalisyon Hükümetleri görülür. Bu sebeple çoğunluk sisteminde

(45) İbid., 204-205.

(46) İbid., 205.

(47) İbid., 213.

(48) İbid., 208.

(49) İbid., 206.

(50) İbid., 210.

partiler, yalnız iktidar veya muhalefet partisi olarak yaptığı kötü icraatından veya yapmadığı işlerden mes'uldür. Nisbî Temsilde ise, mes'uliyet ortaklaşadır (51).

d) Nisbî Temsil Parlamentoda mevcut tezatları arttırır ve Millî İradenin ortaya çıkmasını güçleştirir:

Çoğunluk sisteminden ise seçiciden önce tezatların ortadan kalkması, anlaşmaların yapılması sağlanmış olur ve Millî İradenin teşekkülü kolaylaşır (52).

e) Çoğunluk Sistemi küçük partileri büyük bir partiye bağlanması için zorlar:

Nisbî Temsilde ise, onlara kabineye katılma imkânı verir (53).

Bu söylediklerimiz yanında üç türlü çoğunluk sistemi hakkında netice olarak şunları söyleyebiliriz:

1) Mutlak Çoğunluk :

Kanaatimizce bu sistemin mahzurlu tarafları daha fazladır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, evvelâ, mutlak çoğunluk kolay kolay temin edilemediğinden yeniden bir seçim ameliyesine başvurmak gerekmektedir ki, bunun da büyük yorgunluk ve masraflara mal olacağı âşikârdır. İkinci olarak, ilk seçimlerle ikinci tur arasında bazı pazarlaşmalar ve entrikalara sebebiyet vermektedir. Bu bakımdan tatbikinde mahzur olduğu kanaatindeyiz. Zaten bu sistem tatbikatta çoğunlukla terk edilmiş durumdadır.

2) Basit Çoğunluk :

Biraz evvel bahsettiğimiz mahzurlar burada görülmemektedir. Umumî olarak Çoğunluk Sistemi hakkında yapılan tenkitleri haklı görmekle beraber, sistemin kendi içindeki çeşitleri arasında en faydalı usuldür diyebiliriz.

3) Mevsuf Çoğunluk :

Bu sistemde aranılan çoğunluk her zaman kolayca elde edileme-

(51) İbid., 210.

(52) İbid., 210.

diğinden pratik görülmemiş ve bu sebeple siyasi-hukukî tatbikata girememiş, sadece bazı derneklerin tüzük değişikliklerinde ve Anayasa değiştirmelerinde yer almış bir usul olarak kalmıştır. Bunun dışında seçim sistemi olarak faydalı olmadığı kanaatine iştirak ederiz.

2 — Memleketimiz Bakımından

Çoğunluk Sistemi hakkında genel olarak düşüncelerimizi belirttikten sonra, şimdi de memleketimiz bakımından olan duruma geçeceğiz.

Memleketimiz bakımından en uygun sistemin hangisi olduğu hakkındaki kanaatimizi söylemeden önce, şu noktayı bilhassa belirtmek isteriz. Hukukî müesseseler muayyen bir şahsı veya cemiyeti islah edecek, onu doğru yolda götürecektek çare değildir. Suiniyetli idarecilerin, kanuna hürmetsiz bir vatandaş kitlesinin bulunduğu bir ülkede en makul ve mantıkî hukukî müesseselerin dahi sağlam bir tatbikat temin etmesi mümkün değildir. O sebeple insanların «hüsnüniyet» i her türlü teorik düşüncelerden önce söylenilmelidir.

Bu «ön esas» dan sonra ve memleketimizin sosyal ve siyasi şartları ve bünyesi muvacehesinde bize en uygun seçim sisteminin ismini verebiliriz. Kanaatimizce bu sistem ÇOĞUNLUK SİSTEMİ dir. Bu görüşümüzün gerekçelerini evvelâ ona yapılan hücumlara vereceğimiz cevaplarla belirteceğiz:

1 — Çoğunluk sistemini itham edenler diyorlar ki, çoğunluk sistemi memleketimizde zümre diktatörlüğünü doğurmuştur. Hususen 1950 - 1960 yılları arasında bunun çok acı misalleri görülmüştür.

Kanaatimizce bu iddia tarihî realitelere pek uymamaktadır. Çünkü iddia edildiği üzere, 1950 - 1960 arasındaki 10 yıllık devreyi «Dikta Rejimi» diye tavsif etmek pek mümkün değildir. Bu devrenin son yılları hakkında bu iddia biraz varit olsa bile, böyle bir neticeye çoğunluk sisteminin direkt ve tek başına tesiri iddia edilemez. Belki daha başka faktörler de nazara alınmalıdır. Meselâ, bir Anayasa Mahkemesinin mevcut bulunmaması, İdarî yargının tam işleyememesi, partili kişilerin, kendi partisinden olan kimselere lüzumundan fazla bir güven beslemeleri, onları mübalağalı sıfatlarla, layık olmadıkları makamlara getirmeleri ve nihayet bu kabil yüksek makamları işgal edenlerin hukuka aykırı fiil ve muamelelerine

göz yummaları da nazara alınmak icabeden gerçek ve fiilî mü-sirlerdir.

2 — İkinci olarak demektedirler ki, çoğunluk sistemi, bir parti-nin keyfi hareketlerine yol açar ve Yasama Organının fonksiyon ve tesirini hiçe indirir.

Kanaatimizce bu iddia da varit değildir. Çünkü, eğer yasama or-ganı üzerinde küçük bir azınlığın tahakkümünden korkuluyorsa, bu, Nisbî Temsilde de husule gelebilir. Meselâ, hiçbir parti Parlamento-da çoğunluğu sağlayamamış olsun. Bu durumda Koalisyon Kabinesi zarureti ortaya çıkar. Doktrinleri veya temayülleri birbirine yakın partilerin bir araya gelerek Koalisyon Kabinesi kurduklarını düşün-nelim. Koalisyonu teşkil eden partilerin Meclisteki azınlık partiler üzerinde tazyikte bulunmalarına kim ve nasıl mani olacaktır? Me-selâ sağ partilerin teşkil ettikleri bir Koalisyon, Parlamentodaki sol partilere istediği zulmü yapabilir.

Binaenaleyh bir azınlığın diktası yalnız çoğunluk sisteminin de-ğil, Nisbî Temsil Sisteminin tatbik edildiği rejimlerde de görülebilir.

3 — Üçüncü bir iddia da şudur: Çoğunluk Sisteminin tatbik edildiği memleketlerde tek bir partinin şansı kuvvetli olmakta ve o parti kabineyi kurmaktadır. Halbuki Nisbî Temsil Sisteminde tek bir partinin tek başına çoğunluğu sağlaması kabil değildir.

Bu iddia da siyasî hayatın realitelerine uymamaktadır. Çünkü 10 Ekim 1965 ve 12 Ekim 1969 Milletvekilleri Seçimleri göstermiştir ki, bir tek parti, yani A.P., Nisbî Temsil Sisteminin tatbik edilmiş olmasına rağmen, tek başına Parlamantonun çoğunluğunu sağlaya-bilmiştir (54). Demek ki, bir partinin tek başına Parlamento ço-ğunluğunu sağlaması, Çoğunluk Sistemine has bir netice değildir.

4 — Nihayet son olarak, çoğunluk sisteminin ferdî hak ve hür-riyetler aleyhine olduğu ileri sürülmektedir. Çünkü, denilmektedir, seçimi kazanan bir parti istediği kanunları Yasama Organından ko-laylıkla geçirebilmekte ve böylelikle ferdî hakları rahatlıkla çiğne-yebilmektedir.

Bu iddia, daha çok idarecilerin şahsî karakterlerinin tezahürü ile alâkalıdır. Eğer seçimi kazanan partinin ileri gelenleri «siyasî ahlâk»

(54) Rakamlar için bkz. R.G. 19.10.1965 — 12.130. 12 Ekim 1969 se-çimlerindeki neticeler için bkz. R.G. 20.10.1969 - 13.331.

sahibi iseler, bu iddia hiçbir zaman fiiliyata geçmeyecektir. Aksi halde Çoğunluk Sistemi bu gibi şahısların davranışlarından mes'ul tutulamaz.

Kaldı ki, halen memleketimiz için böyle bir endişeye de mahal yoktur. Çünkü Çoğunluk Sistemi kabul edilse, neticede bir tek parti Parlamentoda tek başına çoğunluğu elde etse ve Anayasa ile bahşedilen ferdi hakları çiğneyen kanunlar çıkarsa bile, bunun tatbikata intikaline mani olmak her zaman mümkündür. 1961 Anayasasının 145 - 152. md.lerinde «Anayasa Mahkemesi» adlı yüksek bir mahkemenin kuruluş ve işleyişi tanzim edilmiştir. Bu mahkemenin başlıca vazifesi de, kanunların Anayasaya uygunluğunu murakabe etmektir (A. md. 147/1). Binaenaleyh tek parti idaresinin çıkardığı ve ferdi haklar aleyhine netice doğuracak bir kanunu Anayasaya aykırılığından dolayı iptal edecektir (A. md. 152/2).

Yok eğer Anayasa Mahkemesi o kanunu Anayasaya uygun görürse, artık ferdi hakların korunması için hiç bir imkân kalmamıştır ve bu neticenin kabahati de Çoğunluk Sistemine yüklenemez.

5 — Memleketimizin siyasi hayatının son 10 yıla yakın devresi isbat etmiştir ki, artık Türkiye'de de baskı grupları seslerini oldukça kuvvetli bir şekilde çıkarmaktadırlar. Aynı bir inceleme mevzuu olacak kadar geniş ve o derece enteresan olan bu gelişmeye göre; bilhassa 1965 yılındanberi tek başına siyasi iktidarı kullanan A.P. nin yasama ve yürütme faaliyetlerine karşı oldukça kuvvetli bir fikri mukavemet müşahade edilmiştir. İktidar partisinin çıkarmayı tasarladığı birçok kanun, girişmek istediği bazı idari faaliyetler, basın, sendikaların, gençlik teşekküllerinin, Üniversitelerin mukavemeti sayesinde veya neticesinde, gerçekleşmemiştir. Bu arada Danıştayın da Hukuk Devleti esasına uygun davranışları da unutulmamalıdır. Binaenaleyh Çoğunluk Sistemi neticesi tek parti siyasi iktidarı kullanacak duruma gelse bile, ferdi hakların ihlali o kadar kolay olmayacaktır. Nitekim misallerini yaşamış bulunuyoruz.

Çoğunluk sistemini itham eden iddialara bu şekilde cevap verdikten sonra, şimdi de memleketimizin siyasi ve içtimai şartları bakımından bu sistemin faydalarını belirtebiliriz:

1 — Bir defa Çoğunluk Sisteminin tatbikatı basit olduğundan seçim giderleri azdır. Bütçe imkânlarının her zaman dar olduğu memleketimiz için daha az bir masraf ile seçim ameliyesinin bitirilmesinde herhalde fayda vardır.

2 — Memleketimiz kalkınmak isteyen ve kalkınan bir Devlettir. Bu sebeple diğer devletlerden ziyade «istikrar» a muhtaçtır. Binaenaleyh muayyen bir kalkınma plan ve programını yapıp gerçekleştiren bir ve aynı idarecilerin nisbeten uzun bir müddet başta bulunması şarttır. Yoksa Planı hazırlayan, tatbik eden ve tatbikatını kontrol eden idareciler ayrı ayrı olursa, hususen kısa bir müddetler içinde değişirse, o Devletin kalkınma ihtimali azdır, ya da «kalkınma hızı» zayıflar. Nitekim Memleketimizde, Planlı devreye girildiğinden sonra, bu durum bir müddet müşahade edilmiştir. Çoğunluk Sistemi bütün bunlara mani olacaktır.

3 — Seçimler neticesinde verilen oylar göstermiştir ki, seçmen kitlemiz daha çok çoğunluk sistemini istemektedir. Bilhassa 10 Ekim 1965 Millet Meclisi Genel Seçiminde Nisbi Temsil Sistemine rağmen oylar tek bir partide toplanarak bu temayülü açıkça ortaya koymuştur. Aynı durum 12 Ekim 1969 Seçimleri için de söz konusudur.

4 — Nisbi Temsil neticesi sık sık Kabine buhranları olduğundan, memleketimizin bilhassa ticarî hayatı bundan fazlası ile tedirgin olmaktadır. Her Kabine buhranında ticarî hayatta bir kısılma ve hatta kısırlaşma emareleri görülmektedir. Bu vakıa 1961 - 1965 yılları arasında bilhassa müşahade edilmiştir.

15 Ekim 1961 tarihli Milletvekili Seçiminde, siyasi partilerin hiçbiri tek başına çoğunluk sağlayamadığından (55), koalisyon kabinesi kurulmuştur. Ancak koalisyonu meydana getiren partiler anlaşamamış, kısa bir müddet sonra koalisyon dağılmıştır. Bundan sonra 2. ve 3. koalisyon kabineleri kurulması gerekmiştir. Bunların kurulabilmesi için de bazan uzunca bir müddet geçmiştir. 1965 seçimlerinde AP. çoğunluğu elde ettiği için, tek başına kabineyi kurmuş ve artık «Kabine buhranı» sözü kullanılmamaya başlanılmıştır. Bu suretle memleketimizde, belki gene huzur ve istikrar değil, ama kabine istikrarı görülmeye başlanmıştır.

∴

Çoğunluk Sistemi hakkında bu kısa açıklamamızı şematik olarak özetleyecek olursak şöyle bir durum hâsıl olur:

(55) Neticeler için bkz. R.G. 17.11.1961 - 10. 960.

ÖZET - ŞEMA

— 1 —

Çoğunluk Sistemi (Umumi Olarak)

<p><i>Mutlak Çoğunluk</i> (Verilen oyların yarısından bir fazlasını almak şarttır)</p>	<p><i>Basit Çoğunluk</i> (Diğer partilerden fazla oy alması kâfidir)</p>	<p><i>Mevsuf Çoğunluk</i> (Mutlak Çoğunluktan da fazla bir çoğunluk aranır: 2/3, 3/4, 7/10 gibi).</p>
--	--	---

— 2 —

Çoğunluk Sistemi (Fayda ve Mahzurları)

a) *Faydaları*

<p>Istikrarlı bir hükümet ve Parlamento ortaya çıkar.</p>	<p>Seçmenler adaylarını kolayca tanıyabilirler.</p>	<p>Tatbiki kolay ve basittir.</p>	<p>Seçmenlerin Hükümetin kurulması hususunda şansları kuvvetlidir.</p>
---	---	-----------------------------------	--

b) *Mahzurları*

<p>Âdil değildir. Azınlıkta kalan bütün reyler bir fonksiyon ifa etmemektedir. Misal: 1957 İstanbul Seçimleri.</p>	<p>Mutlak Ekseriyette gerekli nisap temin edilemediği takdirde ikinci bir tur yapmak mecburiyeti olmaktadır.</p>	<p>(Basit Çoğunluk için) İki partisi temini takviye edip 3. partinin tutunmasını mani olur.</p>	<p>Seçilenlerin aldıkları oylar eşit değildir.</p>
--	--	---	--

BİBLİYOGRAFYA

- ARMAOĞLU FAHİR: Seçim Sistemleri, Ankara, 1953.
- BAŞGİL Ali Fuat: Türkiye Siyasî Rejimi ve Anayasa Müesseseleri, şapografik ders takrirleri, ikinci kitab, İstanbul, 1960.
- CELÂLEDDİN BEY: Hukuk-ı Esasiye, ikinci sınıf dersleri, Dersaadet, 1325.
- ESCHENBURG Theodor: Staat und Gesellschaft in Deutschland, Stuttgart, 1962.
- FRIEDRICH C. J.: Der Verfassungsstaat der Neuzeit, Berlin, Göttingen, Heidelberg, 1953.
- de la GRASSERIE Paul: Usul-i İntihab (Terc: Mehmet Ata) Kanaat Kütüphanesi ve Matbaası, 1293.
- JELLINEK Georg: Ausgewaehlten und Reden, zweiter Bd., Berlin, 1911.
- LEOWENSTEIN Karl: Verfassungslehre (übersetzt von BOERNER), Tübingen, 1959.
- MAUNZ Theodor: Deutsches Staatsrecht, 14. Auf., München, 1965.
- NAWIASKY Hans. Allgemeine Staatslehre, zweiter Teil, bd. I, Zürich, Köln, 1952.
- PAYASLIOĞLU Arif: Siyasî Partiler, Ankara, 1957.
- Pembe Kitab (Seçim Mevzuatı, Türkiye ve yabancı memleketlerde seçim mevzuatı, Başbakanlık Matbaası, Ankara, 1949.
- STIER — SOMLO: Von Parlamentarischen Wahlen in den Kulturstaaten der Welt, Berlin, 1918.
- Yeni Fransız Anayasası üzerine bir Seminer, Ankara, 1960.
- 1957 seçiminden vesikalar. Hazırlayanlar: Reşit Ulker, İmaleddin Akkök, Tarhan Erdem, İstanbul, 1958.
- Seçim neticeleri üzerinde bir inceleme, C.H.P. Araştırma Bürosu yayını, No: 7, Ankara, 1959.